

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВІД АНЕКСІЇ ДО КОНЦЕПЦІЇ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ НА СХОДІ

Євген Соломін

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
пл. Гоголя, 1, 92703, м. Старобільськ, Луганська обл., Україна,
e-mail: evgenlnu@gmail.com*

Розглянуто масово-інформаційну ситуацію на Сході України, пов'язану з окупацією частини території Луганської і Донецької областей російсько-терористичними бандформуваннями. Означено основні етапи анексії частини національного інформаційного простору країною-агресором. Запропоновано оптимальні підходи до відродження регіонального телемовлення на Луганщині на проукраїнських засадах.

Ключові слова: інформаційна безпека, концепція, регіональне телемовлення, телевізійний сигнал, інформаційний суверенітет, луганське телебачення, телекомпанія.

Окупація Сходу України російсько-терористичними бандформуваннями „Л/ДНР” призвела не лише до тимчасової втрати деяких територій Луганської і Донецької областей, але й анексії частини національного інформаційного простору Росією, наслідком чого стала неможливість України забезпечити достатній рівень основних потреб та життєво важливих інтересів громадян, суспільства і держави в інформаційній сфері на Сході. Науковцям ще доведеться визначити різні аспекти захисту інформаційного суверенітету України, проте погляд науковця, журналіста-практика, який бачив процеси із середини, можуть бути корисними для більш широкого дослідження названого процесу. Тож актуалізація деяких аспектів діяльності телерадіокомпаній Луганщини напередодні агресії терористичних банд на Сході України і висвітлено у нашій статті, мета якої – визначити основні етапи інформаційної анексії та роль у цьому процесі регіональних телеканалів. Серед завдань, які ми ставимо перед собою – встановити особливості функціонування національного інформаційного телепростору в прикордонних районах Луганщини; визначити основні етапи анексії частини національного інформаційного простору на Сході; запропонувати оптимальні підходи до відродження регіонального телемовлення на Луганщині на нових проукраїнських засадах. Розв'язання поставлених завдань дасть змогу виробити усталені підходи до агресивної інформаційної політики неукраїнських сил як у середині країни, так і ззовні, може бути використана для широкої наукової дискусії й у підготовці майбутніх журналістів.

У телевізійному просторі Луганщини до окупації частини її території російськими військами та бандформуваннями функціонувало 16 регіональних і місцевих телекомпаній, у т.ч. 3 обласні – Луганське обласне телебачення (ЛОТ), Луганське кабельне телебачення (ЛКТ), ТРК „ІРТА” (ІРТА), решта – місцеві [9, с. 57]. Каналами регіонального

телевізійного мовлення територія області покрита не повністю. Зокрема, ЛОТ покривав телевізійним сигналом 89,7 % території Луганщини (а це майже 2, 1 млн споживачів інформпродукції), ЛКТ збирав 1,2 млн телеглядачів, продуктивною є також ІРТА, яка покривала телевізійним сигналом 80 % Луганської області. Місцеві телеканали зосереджені у великих містах південно-західної і центральної частин Луганщини.

Сільські прикордонні з Росією райони України (Троїцький, Марківський, Міловський, Новопсковський) залишалися повністю або частково недоступними для регіонального та місцевого телевізійного продукту. Крім того, в частину названих населених пунктів не надходив телевізійний сигнал жодного загальнонаціонального українського каналу протягом усього часу існування української держави. Водночас там присутній російський телевізійний продукт – федеральних і регіональних телеканалів (Воронезької та Белгородської областей). За часів існування СРСР відсутність телевізійного сигналу з України компенсувала Росія. За роки незалежності України так і не вистачило фінансів і політичної волі змінити цю масово-інформаційну ситуацію. Росія ж активно працювала не лише в існуючих аналогових частотах, але й впроваджувала цифрові технології. Відповідний частотний ресурс для трансляції цифрового телебачення у прикордонних територіях уже зайнятий, і Росія продовжила активно працювати в освоєнні телевізійного простору нашої держави. Україна при цьому демонструвала відсутність саме української національної гуманітарної та інформаційної політики, яка мала б сприяти формуванню потреби європейського цивілізаційного вибору. Особливої потужності антиукраїнська інформаційна політика набула під час панування Партії Регіонів та Президента В. Януковича, надійними поплічниками яких стали не лише комуністи, прогресивні соціалісти та інші сателіти ПР, а й засоби масової інформації, зокрема телебачення, яке вірно обслуговувало їхню політику, в тому числі й луганське.

Закріплення у медіасфері України з подальшою анексією частини національного інформаційного простору країна-агресор вирішувала комплексно. Поряд із покриттям власним сигналом прикордонних територій, свій продукт поширювала через супутникове мовлення, українських операторів кабельного ринку та увійшла з власним продуктом через регіональні ТРК. Так партнером росіян у поширенні її продукції через кабельні мережі у Луганську стало ЛКТ та близько двох десятків кабельних операторів на території області. У час, коли „русская весна” вже стукала в українські двері і проти російського продукту повстали українські глядачі, менеджери луганських кабельних каналів продовжували трансляцію Першого каналу, НТВ, РТР і „Росії 24”, ігноруючи заборону Нацради з питань телебачення і радіомовлення та відповідне рішення окружного адміністративного суду Києва.

Напрямок входження російського мовника через регіонального виробника, реалізовував телеканал ІРТА. У 2002 році ВАТ „Перший канал” (Росія) та луганський регіональний телеканал ІРТА підписали генеральну угоду згідно з яким ІРТА стала першим в Україні офіційним партнером ОРТ.

Безперечно, співпраця з російським каналом дала змогу регіональному ТК потужно ствердити себе в інформаційному полі області, вирішивши для себе найголовніше завдання – заповнити ефір каналу телевізійною продукцією російського виробництва

та паралельно розвивати власне мовлення. З іншого боку, регіональний телемовник, вирішуючи свої приватні інтереси, сприяв повзучій анексії національного інформаційного простору, реалізації геополітичних векторів сусідньої держави по відношенню до України загалом та окремих її територій зокрема, ігноруючи суто українські національні інтереси. Пояснень тут кілька. По-перше, сфера інформаційних послуг у нас капіталізувалася, а вона мала бути такою ж частиною держави, як і повітря, вода та надра. О. Білорус, досліджуючи глобалізацію і національну стратегію України, іронічно зауважує: „Законодавче поле у нас взірцеве, завдяки йому в інформаційній галузі працює будь-хто і як хоче. Ми фактично втратили інформаційний суверенітет, бо маємо всього 10 % державної частки, коли Франція, Польща, Німеччина – до 40 %, а деякі наші сусіди й 60 %. Вони мають по 3–5 державних радіо-, 2–3 телеканали, а у нас особливо в кабельних мережах фактично сидить інша держава” [1, с. 47]. По-друге, диференціація політичного поля країни між прозахідним та проросійським векторами на фоні „повільного входження України у світовий інформаційний простір при браку об’єктивного уявлення про всі можливі загрози, призвела до експансії й дискримінації іншими державами” [4, с. 161–168]. Так регіональний мовник потрапив „під російську парасольку”, що маніпулює громадською думкою [2, с. 27]. І, по-третє, „нація, яка довго перебувала під іноземним гнітом і культура якої піддавалась тотальному нищенню, набуває нових ментальних рис: розвиваються мімікрія, крайній консерватизм, комплекс меншовартості, конформізм. Її роздвоєння призводить до забування традицій і насичення чужим” [6, с. 345]. Проімперська риторика росіян в українському регіональному ефірі спричинила те, що в головах багатьох луганчан сформувалося схвальне ставлення до путінсько-російської політики.

При цьому інші телевізійні канали області – ЛОТ та ЛКТ хоч російський продукт напряму не транслювали, проте напряму залежали від представників Партії Регіонів, ідеологія і політика якої була спрямована на вичавлювання національного й формування космополітичного на засадах російсько-імперської, шовіністичної парадигми та формували проросійський контент. Створена таким чином монополія мала не лише „згубну дію на плюралізм та різноманітність ЗМІ” [8], але й підготувала ґрунт для приходу „русского мира”.

Проте прихід „руської весни” на Схід у 2014 році зіграв злий жарт із регіональними та місцевими каналами Луганщини. Вони були „націоналізовані” терористами. На базі захопленого ЛОТу, ЛКТ та ІРТИ почав мовлення сепаратистський канал „Луганск-24” (прототип „Росія-24”). З аналогового та цифрового мовлення були вичавлені всі національні канали, натомість їх місце зайняли російські пропагандистські мовники, фактично завершивши анексію інформаційного телепростору на Сході. Попри спроби й обіцянки змінити таку масово-комунікативну ситуацію, Україна на тимчасово окуповану територію Луганщини (11 міст обласного значення та 7 районів) після півтора року окупації, так і не змогла подати телевізійний сигнал. Передача з Києва немає і в кабельних мережах.

Натомість спроби повернути втрачене інформаційне поле робляться. По-перше, зусиллями власників ІРТИ, потужності якого лишилися у звільненому від терористів

Севєродонецьку, канал зумів частково поновити мовлення на прилеглі українські території. Відродитися вдалося і державному регіональному каналу ЛОТ. Проте потужностей подати сигнал на окуповану територію у каналів немає. З 13-ти місцевих ТРК запрацювало одне – СТВ (Севєродонецьк). По-друге, спеціалісти таки розробили проєкт „Концепції інформаційної безпеки України” [3], спрямованої на створення передумов для розвитку такого потенціалу інформаційної сфери в державі, який забезпечує її сталий розвиток та дозволяє уникати зовнішніх негативних впливів. Рамковий документ не дає прямих відповідей на багато питань, у тому числі на механізми попередження та протидії пропаганді, спрямованої на країну з-за кордону. Проте документ носить статус „проєкту” і має бути доопрацьований спеціалістами.

Натомість досвід роботи ТРК Луганщини показав недосконалість системи управління та захисту інформаційного поля країни з боку державних структур та повної неготовності протистояти інформаційній агресії як з боку сусідньої країни, так і з боку її фактичних сателітів у середині держави. Загалом, підтримуючи тезу, про те, що регіональне телебачення повинно мати тематичне обличчя, провадити свою програмну політику, зауважимо, що регіональна програмно-тематична політика має органічно поєднувати в телепередачах регіональні (локальні), всеукраїнські та загальнолюдські цінності. За таких умов регіональне телебачення буде продуктивним засобом у системі національно-патріотичного виховання, розвінчування антиукраїнської політики, розвитку, захисту, повноправного функціонування української мови, культури, духовності, створення українського національного інформаційного простору. Поновлення ж інформаційного суверенітету України на Сході вбачається можливим при умові звільнення від російсько-терористичної окупації частково захоплених нині територій Луганської і Донецької областей.

Список використаної літератури

1. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус. – К. : ВО „Батьківщина”; Броди : Просвіта, 2001. – 301 с.
2. Іщук В. Україна: проблема престижності та ідентичності (масова комунікація і культура як суб’єкти формування громадян. та нац. свідомості) / Володимир Іщук. – Київ : Смолоскип, 2000. – 86 с.
3. Концепція інформаційної безпеки України: проєкт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mir.gov.ua/ru/documents/30.html> – Назва з екрана.
4. Лемак В. http://www.e-catalog.name/x/1/x.exe?Z21ID=&I21DBN=KROK_PRINT&P21DBN=KROK&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21STR= Теорія держави для юристів і політологів : навчальний посібник / В. Лемак. – Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2002. – 295 с.
5. Лизанчук В. Чи є національним інформаційний простір в Україні? / В. Лизанчук // Журналіст України. – 2008. – № 5. – С. 28–32.
6. Офіцинський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991–2004) в аспекті європейської ідентичності (На матеріалах періодики Заходу) / Р. Офіцинський. – Київ: Інститут історії України Національної академії наук України. – Ужгород : Гражда, 2005. – 468 с.
7. Почепцов Г. Г. http://lib.academy.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_opak71/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=DB-1&P21DBN=DB-1&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21COLORTERMS=0&S21STR= Информационные войны: основы военно-коммуникативных исследований : учеб. пособие / Г. Г. Почепцов. – Ровно, 1999. – 352 с.

8. Про заходи щодо сприяння прозорості ЗМІ : Рекомендація № R (94) 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r/%2894%2913.html>. – Назва з екрана.
9. Соломін Є. О. Телевізійні новини. Луганський досвід : монографія / Є. О. Соломін. – Ужгород : ФОП Береза А. Е., 2015. – 209 с.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.15

Прийнята до друку 05.10.15

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: FROM CONCEPT TO ANNEXATION BECAUSE OF THE EAST

Yevhen Solomin

*Taras Shevchenko National University of Luhansk,
Gogol Sq., 1, 92703, Starobilsk, Lugansk region, Ukraine,
e-mail: evgenlhu@gmail.com*

Considered mass-information situation in the east of Ukraine related to the occupation of the Luhansk and Donetsk regions Russian-terrorist bandit formations. Above fundamental stages of the annexation of the national information space aggressor country. The optimum approach to the revival of regional broadcasting in Luhansk on the basis of pro-Ukrainian.

The occupation of East Ukraine Russian-terrorist bandit formations „L / DNR” has led not only to a temporary loss of some territories Luhansk and Donetsk regions, but the annexation of the national information space aggressor countries -Russia, resulting in the inability of Ukraine to ensure an adequate level of basic needs and life important interests of citizens, society and the state in the information sphere in the East. Researchers have yet to identify the various aspects of protection of information sovereignty of Ukraine, but the view of a scientist, a practicing journalist who saw the process from the inside, can be useful for a broader study of these processes.

The author notes that in fixing mediasferi Ukraine with further annexation of the national information space aggressor country solved comprehensively. In addition to covering their own signal border areas, their product distributed through satellite broadcasting, cable operators Ukrainian market and came with its own product through the regional TRC. So the Russian partner in distributing its products through cable networks in Lugansk was LKT and about two dozen cable operators in the region. At a time when only began „Russian Spring” against Russian products rose Ukrainian viewers managers Luhansk cable channels continued to broadcast the First Channel, NTV, RTR and „Russia 24”, ignoring the prohibition of the National Council on Television and Radio and the relevant decision of the District Administrative Court of Kyiv .

Destination entry through regional broadcaster Russian producer sold the channel IRTA. In 2002 JSC „First Channel” (Russia) and Lugansk regional TV channel IRTA signed a general agreement under which IRTA is the first in Ukraine official partner of ORT.

However, the arrival of „Rus spring” to the East in 2014 led to the capture and „nationalization” of all TRC region. Based enthusiastic lot, LKT and IRTY channel started broadcasting separatist „Lugansk-24” (prototype „Russia-24”). With analog and digital broadcasting were squeezed all the national channels, while their place was taken by Russian propaganda broadcasters, effectively completing the annexation of East teleprostranstve information.

Today, the process of recovery of regional broadcasting in the territories controlled by the Ukrainian authorities. With 13 local and three regional channels broadcasting partly renewed two regional (IRTA and Lot) and one local TRC (STV (Severodonetsk).

Key words: information security, concept, regional broadcasting, television signal, data sovereignty, Luhansk television broadcaster.